

Благоденствието на дивеча изисква работа с науката и поглед в бъдещето

В един обикновен и спокоен работен ден през 70-те години на отминалия век служители на Ловното стопанство „Воден – Ири Хисар“ се отправят към ловностопанските райони в изпълнение на служебния си дълг. Широко пръснатият горски масив се стеле пред тях, потънал в покой. Обаянието му е все така силно, нищо че гледката е вече отдавна позната. Те пристъпват сред дърветата и скоро погледът им спира в земята. Находката веднага грабва вниманието – рогата

са внушителни, очевидно крият в себе си потенциал. Любопитството и нетърпението на служителите да разберат вземат превес и падналата „корона“ е отнесена в катедрата по ловно стопанство на ВЛТИ (сега Лесотехнически университет), където е подложена на щателна оценка от специалисти. Комисията по оценяването, в която участват големите български учени – проф. Никола Ботев и проф. Иван Колев, измерва прецизно рогата. Становището им е катего-

рично: рогата надвишават по точки съществуващия по онова време световен рекорд на трофей от благороден елен, добит в Унгария. Новината достига до властта, която разпорежда на директора и служителите на Стопанството оставилият рогата си елен да бъде открит и отстрелян. През есента на 1975 г. благородният елен дава живота си, за да прослави България в международната ловна общественоост и да дари страната ни с първия ѝ световен рекорд. В годините след това

Колективът на ДЛС „Воден – Ири Хисар“ с директор инж. Кирил Колев, зам.-директор инж. Ивайло Дитов и главен счетоводител Анита Банова

родината ни е носител на още два световни рекорда, както и на редица капитални трофеи от благороден елен.

СЛЕДИТЕ НА МИНАЛОТО

Легендата за произхода на името на местността Ири Хисар е малко стряскаща. Идва от турското наименование „Ири асар“, което означава „гората на кривообесените“. Тук след Освобождението десетина души са били обвинени неправомерно в незаконна дейност и за наказание – обесени с главата надолу.

Историята на Стопанството изобщо е богата. Още от времето на Османската империя Воденската гора (името на първия участък „Воден“ и околната местност носи името на помпената станция, която захранва околните населени места с вода) е била част от чифлика на Махзар паша – висш турски военен, председателствал османския съд по време на процеса срещу Васил Левски. Работниците били българи, край чифлика се сформирало селце. Случва се така, че пашата изоставя чифлика и собствеността си, но селцето продължава своя живот. Доста по-късно чифликът е закупен от семейството на българския политик Иван Багрянов (по негова инициатива през 1925 г. се открива първата в Североизточна България туристическа хижа), който след края на политическата си активност идва тук и превръща запустелия чифлик в модерно земеделско стопанство. След осъждането му на смърт от Народния съд чифликът и всичките имоти на Багрянов са национализирани. На 13 февруари 1969 г. към участъка „Воден“ причисляват горско-технически участък „Липата“ от ДГС – Тутракан, по-известен в ловните среди като „Ири Хисар“, и така се оформя Представителното ловно стопанство.

Още от обявяването му за Представително ловно стопанство ролята и значимостта на днешното „Воден – Ири Хисар“ – териториално поделение на Североцентралното държавно предприятие – Габрово, не избледняват. Напротив – усилията, енергията, желанието, отдадеността и квалификацията на служителите и директори оттогава до днес не спират да тласкат Сто-

Инж. Кирил Колев – директор на ДЛС „Воден – Ири Хисар“

панството напред. Кое ли е разковничето за успехите в това кътче от страната ни, където благородният елен намира дом, чувства се прекрасно и се развива изключително добре?

ПЪРВИ СРЕЩИ

Наближаваме Държавното ловно стопанство „Воден – Ири Хисар“. От двете страни на шосето е стена от дървета, чиято сенчеста сърцевина е прорязана от мрежа слънчеви лъчи в късния следобед. Съобщаваме на служителите на входа на Стопанството, че екипът ни е очакван посетител и продължаваме към администрацията за среща с директора инж. Кирил Колев. Твърда ни предстои да разберем накъде ще ни отведат пътеките и какво ще ни разкажат служителите за двата ловно-технически участъка – „Воден“ и „Ири – Хисар“, скътани в североизточната част на Лудогорието, с хубави гори от цер, липа, благуна, ясен, акация, габър, летен дъб, черен и бял бор.

Водени от зам.-директора инж. Ивайло Дитов и главния инженер Георги Илиев, се отправяме към участъка „Воден“. Преди всичко посещаваме отдела, в който виждаме изведена през 2021 – 2022 г. постепенно-котловинна сеч, и от инж. Илиев научаваме, че тук тази практика е системна за подпомагане на естественото възобновяване, което се извършва чрез сеене на жълъд и изсичане на подлеса.

Грижете за гората в едно ловно стопанство са неотменни и постоянни, също както обгрижването на дивеча, което личи по редовното поддържане на хранилките и ежедневното им зареждане. Храната за благородните елени е умело прецизирана – дава им се зърно, люцерна. Стопанството разполага с машини за гранулиране, с които служителите сами приготвят зърното и люцерната под формата на гранули.

ДЛС „Воден – Ири Хисар“ е дом не само на благородния елен, но и на елена лопатар и сърната, на дивата свиня и немалко хищници като лисицата, чакала, язовеца, дивата котка. При високата концентрация на благородни елени в дадено място лопатарите и сърните са малко, но по следите личи, че са тук. От инж. Фатме Рефит, лесничей в ДЛС „Воден – Ири Хисар“, научаваме, че с лов на хищници в Стопанството се занимават ловните надзиратели и че дивата котка например, като защитен вид, е със стабилна численост в тукашните райони.

ЗУБРИТЕ

Една от отличителните черти на Стопанството е практиката по отглеждане и стопанисване на зубри. Именно тях искахме да зърнем час по-скоро и докато навлизаме в местообитанията им, един мъжкар ни изпраща с любопитен поглед, след като прекръсваме неговия водопой. Типичното за тези животни е, че мъжкарите живеят отделно от стадото, което в границите на ДЛС – „Воден – Ири Хисар“ наброява 90 индивида и обитава две големи открити площи. Там зубрите имат паша, но подхранването им със смяна и миксирана смес от люцерна, фураж, сено и зърно е целогодишно. От посегателства ги пази 800 ха здрава ограда, а за опресняване на кръвта на стадото през 2017 – 2018 г. в страната ни са внесени зубри от Полша и Швейцария. Оттогава смъртност няма. Към момента десетина от животните са на възраст около една година. Инж. Илиев ни разказва за интереса към стадото зубри на Фондация „По-диви Родопи“, която е част от паневропейската инициатива за възстановяване на дивата природа в Европа – Rewilding Europe. Един

от проектите на Фондацията е свързан с възстановяването на популацията на зубъра в диви условия по нашите земи. През миналата година експерт от Испания придружава екипа на Фондацията, който има намерение да закупи зубри от Стопанството, като оценява, че общото състояние на животните е доста добро и качеството им – завидно. Интересът към ловуването им обаче не е голям – споделя ни инж. Илиев – основно унгарци отправят периодично такава заявка. Квотата за отстрел всяка година е един зубър, но има случаи, когато, по преценка на директора, тя се променя на две животни от вида.

ПЛОДОВЕТЕ НА ПОЛОЖЕНИЯ ТРУД

Световният рекорд от 70-те години на миналия век и последващите няколко издигат славата на ДЛС „Воден – Ири Хисар“ и в организирания ловен туризъм. Стопанството се радва на силен интерес и по думите на директора инж. Кирил Колев то е доста по-популярно в чужбина, отколкото в България. Но и в страната ни все пак му се носи славата на най-добре устроеното ловно стопанство още от неговото създаване. Настоящото бере плодoвете на положения изключителен труд в миналото, на целенасочената научна селекционна работа, като, разбира се, надгражда.

„Горивото“ за успехите и добрите резултати идва от уникалните местообитания. Мощен тласък на ловностопанската дейност и ролята на Стопанството в ловната ни общественост дават и ежегодните събития, които „Воден – Ири Хисар“ организира и в които участва – Прегледът на паднали рога от благороден елен и Прегледът на трофеи, добити през септември – октомври. В това отношение Стопанството е пионер в страната. Австрия и Унгария, които правят прегледи на паднали рога от над 80 години, дават добър пример на воденските стопани на дивеча и вдъхновението от подобна дейност намира израз в България с осъществения през 2016 г. първи за страната преглед. Замисълът е да се покаже дивечовият потенциал на Стопанството чрез намерените из територията му рога на еле-

Инж. Георги Илиев – главен инженер

ни. Инициативата веднага среща подкрепа сред колеги от другите стопанства и ловците и през следващите години интересът към събитието расте. Вече е традиция то да бъде уважавано от специалисти в ловностопанската наука от ЛТУ, от представители на Министерството на земеделието и храните и други министерства, което говори за едно извоювано внимание на национално ниво. Прегледът на ловните трофеи, от своя страна, доказва какви са резултатите от работата на служителите през годината. Идеята за реализирането на инициативата се заражда след една командировка в Унгария, където стопаните на дивеча запитват унгарските си колеги какво още има да се направи, което българският опит пропуска. Преглед на трофеи от благороден елен е отговорът, който получават. И провеждат първия за страната ни такъв преглед през 2015 година. С унгарския опит обаче идва и един важен факт – до всеки изложен трофей на мястото, където се събират всички трофеи, стои ловният водач, който е водил ловеца по време на излета и който е разрешил отстрела на трофейното животно. Той разказва и се аргументира защо е позволил отстрела пред събралото се множество – представители на науката, ловни специалисти и ловци, служители от ловни и горски стопанства, представители на местната власт, деца от училища. У

Инж. Ивайло Дитов – зам.-директор

нас такава практика няма и до днес и това според директора инж. Кирил Колев е съществен проблем за ловното ни стопанство. Той споделя, че особено в близкото минало, а нерядко и днес в страната ни се отстрелват много млади или средновъзрастни благородни елени, които се продават като трофейни само и само да се усвоят парите от отстрела им. А това е особено вредно за популацията на благородния елен и намалява бъдещите шансове за качествени трофеи. Една от причините ДЛС „Воден – Ири Хисар“ да инвестира време и усилия в организирането на прегледи на ловни трофеи е желанието чрез подобно събитие да се спре това явление, като се внуши на колегията от други стопанства пагубният му ефект. Към днешна дата двата прегледа дават основание да се говори за вече установена ловна традиция у нас – такава, каквато я има в добре развитите ловни общества. И те ще продължават да се провеждат, защото са част от уникалността на Стопанството.

ИЗПИТАНИЕТО АЧС

Сериозно изпитание за екипа на ДЛС „Воден – Ири Хисар“ в близкото минало е африканската чума по свинете. За известно време болестта се е отразила доста негативно в две насоки – много висока смъртност на дивата свиня по територията на Стопанството и силно редуциране на запаса ѝ, както и

застой в дейностите поради наложените превантивни мерки от държавните и ветеринарните власти. Екипът на Стопанството е положил огромен труд по прибиране на трупите на дивите свине от терен и загробването им в специални ями, обеззаразяване на мястото, возилата, екипировката на служителите, изграждането на редица съоръжения за използване в борбата с болестта и други. За усърдието в прилагането на мерките за биосигурност, след проведени на територията на Стопанството два одита на Европейската комисия, която проверява България как осъществява мерките за питомната и дивата свиня, ДЛС „Воден – Ири Хисар“ получава награда от Министерството на земеделието и храните. Показаните отлични резултати пред двата одитни екипа на Комисията довеждат до отпускането на около 14 млн. евро на страната ни за справяне с щетите от чумата.

ДЪРВОДОБИВ

По пътя ни към временния склад за дървесина в гората разбираме от двамата ни придружители, че на територията на ДЛС „Воден – Ири Хисар“ е определен един-единствен участък, където се извършва маркирането и дърводобивът всяка година. С тази мярка се обезпечават спокойствието на дивеча особено през размножителния му период, а и се осигурява безопасен лов. Годишният дърводобив в Стопанството е над 35 000 м³ и се извършва от 3 бригади. Откакто съществува „Воден – Ири Хисар“, дърводобивът е практика със собствени работници. Тя се е превърнала в традиция, наследена и развивана и сега от инж. Колев. Основните проблеми към момента са липсата на пазари и ниските цени, на които се реализира тя. Срећнахме се с бригадата на Васил Димитров, който от няколко години работи в Стопанството, извоювал е признанието на колектива на „Воден – Ири Хисар“ и ни сподели колко са отговорни и работливи хората му.

ЗЕМЕДЕЛИЕ В ГОРАТА

Във втория ловно-технически участък „Ири Хисар“ една от основните дейности на Стопанството е земеделието. Тук се намира скла-

дът за зърно, а до него се издига и единственият в участъка ловен дом, известен като „Мечата бърлога“, построен през 1973 година. Земеделските дейности в Стопанството ръководи Манол Кившанов, който ни разказва как се стопанисват 12 750 дка земеделска площ. Постъпилата в склада прибрана реколта (пшеница и ечемик) се обеззаразява със собствена машина, за да може да започне подготовката за есенната кампания по подхранване на дивеча и засяването на дивечовите ниви (3000 дка). Част от добитото зърно се реализира на пазара или се снабдяват другите ловни стопанства в околността, а останалото се ползва за

собствени нужди. Около 2000 дка е площта на засятата люцерна – част от нея също се продава, а което остане, отива в машината за гранулиране. Пасищата се простират на 650 дка, а в прибирането на реколтата участват комбайн и 11 трактора. Трудностите не подминават и този сектор – ниски изкупни цени и намалено търсене на зърно. Промяната в Закона за подпомагане на земеделските стопани, която не третира териториалните поделения на държавните предприятия като активни земеделски стопани, също е проблем. Затова Стопанството не получава подпомагане от Държавен фонд „Земеделие“ по различните проекти, а то е от осо-

Складът за обеззаразяване на зърно в участък „Ири Хисар“, където Манол Кившанов, ръководител-земеделие в Стопанството, следи отблизо работния процес

До временния склад за трупи се извозват ежедневно по 50 м³ дърва за отопление – бригадата на Васил Димитров работи методично и бързо покрива норматива за деня

Инж. Фатме Рефит – лесничей

бено значение – загубите са в размер на 600 000 лв. годишно. Адаптирането към проблема е ключът за справянето с него – служителите сеят култури, които изискват минимални разходи и нямат нужда от торене.

РАЗСЕЛВАНЕ НА ДИВЕЧА

Въпросът с разселването на дивеч – основен за българското ловно стопанство – тук се решава по естествен път. Оградите не представляват трудност за благородния елен да ги прескочи, животните имат свободата да се придвижват от единия в другия участък, където сватбуват. Заслужава си обаче, споделя инж. Колев, да се работи целенасочено и системно със запаса на елена лопатар – видът има потенциал за успешно разселване в природата, което е и желателно предвид ниската му численост в страната. Любопитен е методът за определяне на плътността на едрия дивеч в Стопанството, известен като Метод на случайните срещи. Разработен е от експерти от Катедрата по ловно стопанство в ЛТУ. Чрез фотокапани, разположени в квадратна мрежа, се засича плътността на дивеча през различните сезони и оттам се правят изводи за предпочитанията му към местообитанията. Изградената мрежа от камери за наблюдение в двата ловностопански участъка, разделени на по 5 охранителни участъка

с по петима ловни надзиратели за всеки, спомагат за охраната на дивеча, защото браконьерските набези не са изключение за Стопанството и целта им са благородните елени, тъй като сред дивите свине няма трофейни индивиди. Ловуването на диви свине в Стопанството изобщо се случва по-рядко, на гонки, без помощта на кучета, за да не се безпокоят елените и да не мигрират на други места. Осъществяването на всички дейности е съобразено с това да се осигурява максимално спокойствие за благородния елен, за да може той да разгърне потенциала си. Данните за добитите трофеи за последните 5 години сумарно доказват добрата работа на стопаните на дивеча тук – 19 златни, 19 сребърни и 11 бронзови медала за трофеи от благороден елен.

ДЕЦА И СТУДЕНТИ

Една много важна мисия, прегърната от колектива и лично от директора, е работата с деца. Досега по линия на горската педагогика над 600 деца на различна възраст са минали под разнообразни форми на обучение на територията на ДЛС „Воден – Ири Хисар“. Центърът за ученическо техническо и научно творчество „Еколято“ в Разград всяка година провежда своя инициатива, посветена на екологичното възпитание на децата, която се осъществява на територията на Стопанството. Инж. Колев казва: „Ангажиментите с децата са работа за бъдещето – още от малки трябва да им се обясни и покаже животът в горите и каква е задачата на лесовъдите. Посветили се в тези занимания, те после вкъщи разказват какво са видели и преживели. Така по косвен начин се достига и до родителите, на които преди 30 години не е имало кой да разкаже и обясни за дейността на стопаните на дивеча и на лесовъдите“. Инж. Колев споделя още, че неяснотата на дейностите в сектора за обществото ни се явяват проблем, макар в последните години нещата да се променят и развиват в положителна насока, но винаги има какво да се надгражда и развива.

Стопанството има сключен договор с ЛТУ, а целта е да се подпомогне учебният процес на студентите и научноизследователската

дейност на Университета, както и повишаване на ефективността от стопанисването на дивеча, горите и земеделските площи на територията на „Воден – Ири Хисар“. По време на престоя си тук студентите надграждат знанията си и трупат ценна практика благодарение на прекия им достъп до горите и дивеча.

ЛОВНИ ДОМОВЕ

Отговорните стопани и опитни специалисти, с които прекарахме няколко дена, ни разказаха за материалната база на ДЛС „Воден – Ири Хисар“ и ни позволиха да надникнем отблизо в два от ловните домове. В „Мечата бърлога“ в участък „Ири Хисар“ около огромната камина в хола се „усуква“ цялата сграда със своите просторни 7 стаи за гости, а в участъка „Воден“ ловният дом, из който ни разведе инж. Фатме Рефит, е бил построен специално за испанския крал Хуан Карлос I, който... така и не идва на лов у нас. Но сградата и до днес стои непокътната и радва посетителя с автентичния си облик. Из широките му коридори и просторните зали, запазен до детайл и съхранил късчета от ловната слава на страната ни, се носи полъхът на времето преди 1989 година. А отвън често го „пазят“ лопатари. Още не е дошло времето, когато видът отново ще обитава спокойно и свободно българската природа в стабилен и добър запас, но работата за това е едно от предизвикателствата пред екипа на Стопанството.

Динамиката в работата, сплотеният и всеотдаен колектив, удовлетворението от преодоляване на трудностите на терен, бъдещите планове задържат хора като двамата ни придружители – инж. Дитов и инж. Илиев. Дано техният пример бъде последван от още млади и ученолюбиви ентузиасты, решили да тръгнат по трудния път на лесовъда, на отдадения стопанин на дивеча. А ДЛС „Воден – Ири Хисар“ ще продължи да върви напред ръка за ръка с науката, с градивните практики и с взор, отправен към бъдещето, където горите и дивечът непременно трябва да ги има.

Екип на сп. „Гора“
Снимки: Йордан ДАМЯНОВ